

Det polske papirmuseum i Duszniki

Af Wladislaw Kazcimierczak

I Duszniki, i Klodzki-distriktet, et usædvanligt attraktivt turistområde, er der bevaret adskillige arkitektonisk værdifulde bygningsværker. Til de bedste hører den gamle papirmølle ved Ulica Klodzka – lige ved den internationale færdselsåre, Europavej 12 (Milano – Moskva). Bygningen er et historisk monument i verdensklasse, et teknikkens mindesmærke, der indgående illustrerer papirfremstillingens historie. Et sidestykke til det må man søge forgæves i Polen såvel som i dets nabolande. Derfor er der også stor international interesse for Duszniki-møllen blandt fagfolk og industrihistorikere, som fremhæver Duszniki-bygningens unike betydning for papirindustriens historie.

Men det er ikke blot historikere, konservatorer eller museumsfolk, der interesserer sig for papirmøllen. Den bliver besøgt af talrige udflugter, og der er vist ikke mange turister eller ferierende i Duszniki, som ikke besøger den historiske papirmølle og erkynder sig om dens historie og betydning.

Papirfremstillingen i Śląsk (Silesien) går tilbage til det 15ende århundrede. Den ældste papirmølle blev oprettet i Wrocław i 1490. I det 16ende århundrede er der allerede adskillige. Netop i det 16ende århundrede blev også papirmøllen i Duszniki grundlagt. Den producerede papir af lærredsklude og limede papiret med lim fra fårehuder og ben. I 1562 overgår Duszniki-møllen på den fra Saksen indvandrede Mikołaj Kreczmers hænder. Kreczmer udbygger og fornyer den, udvikler produktionen og forsyner Śląsk med velinpapir. Dette papir var mærket med et specielt vandmærke. Det ældst kendte vandmærke fra Duszniki, Skt. Peter med nøglerne, stammer fra slutningen af det 16ende århundrede.

Året 1601 nedkalder en katastrofe over Duszniki. På grund af et skybrud bliver den lavere liggende del af byen oversvømmet, og også papirmøllen bliver ødelagt. Genopbygningen af den varer til 1605. Nogle kilder taler ligefrem om, at der blev bygget en ny mølle på det tidspunkt, men bevarede bygningsdele, bl.a. en stenportal på 1ste sal, synes at modsige disse kilder. Hvorom alt end er,

Omslaget er håndgjort bøttepapir fremstillet på Duszniki-møllen
Blindpræget er tegnet af Steen Ejlers

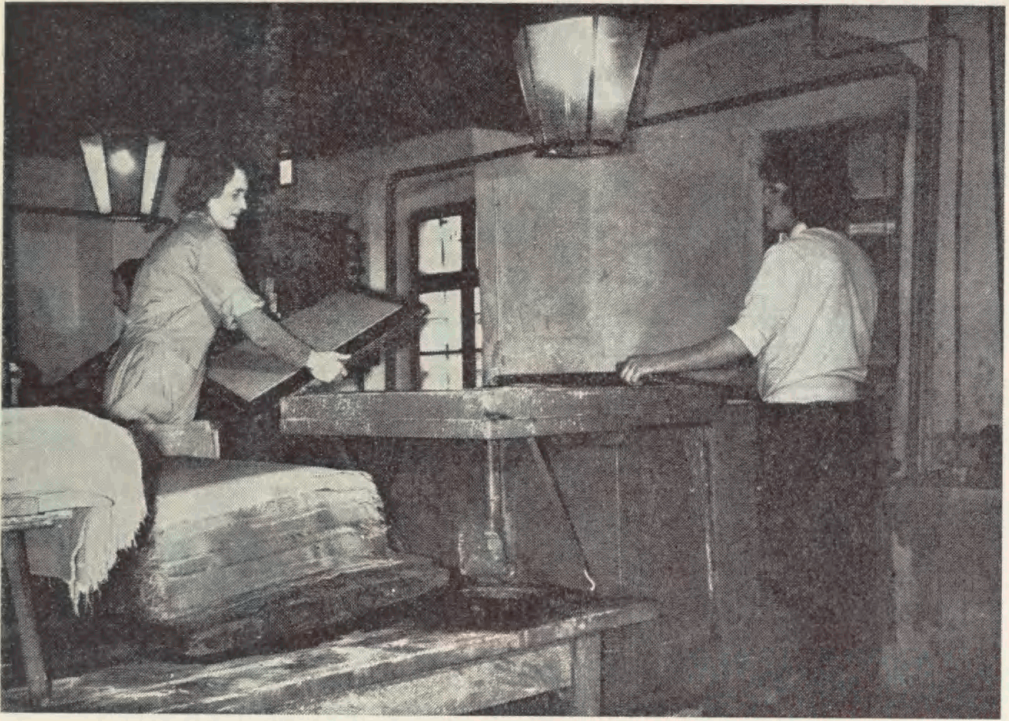

Museums-
bygningen

fra 1605 får papirmøllen i Duszniki stadig større betydning og anerkendelse for sine produkter, der når ud til selv de mest afsidesliggende egne af Slask. Den daværende ejer af papirmøllen, Grzegorz Kreczmer, blev adlet af den østrigske kejser, Rudolf II.

Bevarede notater fra de talrige rejsende, der dengang passerede Duszniki, bekræfter den høje kvalitet af det hvide papir. De succesive efterkommere og efterfølgere af Kreczmer udbygger papirmøllen og får i 1685 koncession på kludeindsamling i hele det daværende Klodzki-grevskab. I 1706 overgår papirmøllen til Hellerfamilien, som kom til Duszniki fra Tjekkiet. Heller'ne ombygger møllen og bygger endnu en papirmølle den såkaldte Nedre Mølle, og bygger også den gamle smedje om til magasiner og administration. I Nedre Mølle blev der fremstillet halvfabrikata til papirproduktionen. Den gamle smedje blev bevaret op til Anden Verdenskrig, hvor den blev ødelagt. Den blev revet ned omkring 1955.

Den efterfølgende ejer, Anton Heller junior, omorganiserer og moderniserer produktionen ved at indføre en »hollænder«, i hvilken kludene omdannes til papirmasse. I Duszniki blev der som tidligere i Slask i 1742 anvendt en maskine til at glitte og i 1753 en maskine til at skære kludene.

Det dengang fremstillede papir havde et så godt ry, at møllen blev eneleverandør til alle forvaltningskontorer i Wrocław. Papiret formes

I 1750 fik ejeren af papirmøllen titel af kgl. hofleverandør af den preussiske konge, Frederik den Anden. Han beriger sig sikkert også betydeligt på papirleverancerne, thi der er bevaret oplysninger om, at han erhverver sig godser. Efter 1750, måske i forbindelse med opnåelsen af privilegierne fra det kgl. preussiske hof, viser der sig et nyt motiv i vandmærket – en ørn. Det er bevaret i papir, der er fremstillet i 1767.

I 1769 bliver papirmøllen igen ødelagt på grund af oversvømmelse. Under genopbygningen bliver der bygget en bro over floden til Ulica Klódzka og den manglekantede indgangspavillon bygges sandsynligvis ved samme lejlighed.

Fra slutningen af det 18de århundrede findes der oplysninger om de ansattes antal og papirproduktionens størrelse. På den tid arbejdede der otte mestre, fire arbejdere og ti kvinder på møllen. På et år produceredes der tyve ris udsøgt papir, trehundredtres ris skrivepapir og tres ris indpakningspapir.

Med begyndelsen af det 19de århundrede mister Dusznicka-møllen, der kom på forskellige ejeres hænder, efterhånden sit gode

navn og rygte og gennemlever en periode af forfald. Først i 1815 købes den af Józef Wiehr/Viehr fra Zabkowice, Śląsk.

Wiehr og hans arvinger ombygger den gamle papirmølle, og med dem genopstår produktionen sin tidligere høje kvalitet. Józef Wiehr indførte også et nyt vandmærke – en rytter til hest med initialerne J W.

Produktionen af velinpapir varer lige til 1905. Det var på det tidspunkt den gamle mølle som et mindesmærke fra industriens barndom vakte bevaringsmyndighedernes interesse. Møllens daværende ejer nærer dog planer om at rive den ned og bygge en moderne papirfabrik på det samme sted. Først da han får finansielle tilskud til vedligeholdelse overbevises han om, at det ikke er formålstjenligt at rive møllen ned, hvilket også bevaringsmyndighederne og byens borgmester var energiske modstandere af. I 1934 blev papirmøllens tag sikret, og der blev lagt nyt spåntag.

I 1930erne opstår tanken om at oprette et museum for folkekunst eller et teknisk-historisk museum i Duszniki-møllen. Der blev taget skridt til at købe den af den daværende ejer. Udbruddet af Anden Verdenskrig afbryder det allerede fremskredne arbejde, og i 1945 finder vi papirmøllen uden beskyttelse.

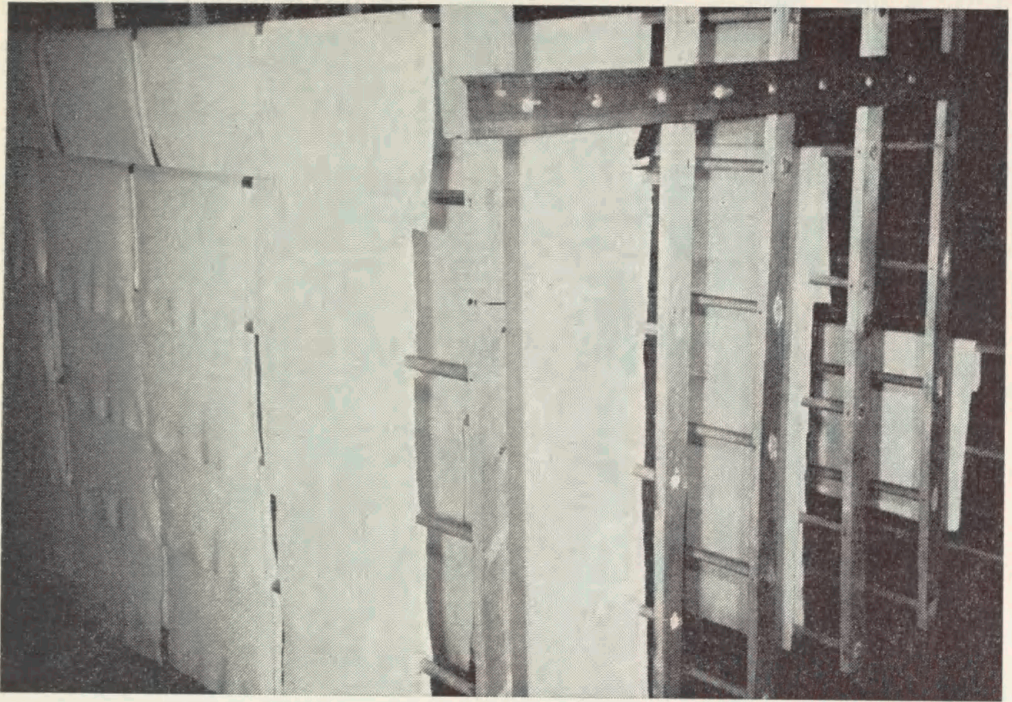
I slutningen af halvtredserne gennemfører den amtslige museumsconservator en indledende sikring af papirmøllen, og der oprettes en borgerkomité til oprettelse af et regionalt museum i den.

I årene 1962–66 gennemfører museumsconservator-afdelingen i Wrocław en restaurering af bygninger. Ved den lejlighed blev alle rådne eller svampeangrebne dele af træ skiftet ud, taget fik nye spåner, bjælker og stolper såvel som alle trækonstruktioner blev imprægnerede.

I 1965 overtager papirindustrien møllen. For at bevare den traditionelle teknik ved papirfremstillingen, blev det besluttet at åbne et museum for papirfremstilling i den gamle mølle med forbillede i allerede eksisterende museer i bl.a. Wielkie Łoziny (Tjekslovakiet), Richard de Bas (Frankrig), Arnheim (Holland) eller St. Mary Gray (England).

Takket være en vedholdende iver blev der i Duszniki samlet en række interessante udstillingsgenstande, og talrige institutioner og industriforetagender gav tilsagn om at støtte ideen om at skabe et teknisk industrimuseum i Duszniki.

I 1966 overtager Ministeriet for skovbrug og træværksindustri-museet og Den forenede Papirindustri tilsynet med det.

De færdige ark
hænger til tørre

Endelig i 1970 åbnes museet for offentligheden. På et 280 m² stort areal finder man de første udstillingssale. Udstillingerne i disse sale handler om papirfremstillingens historie i hele verden, i Polen og i Slask. Der er også sale viet Duszynki-møllens produktion og historie.

I 1971 går produktionen af velin-papir i gang. Der blev bygget et podium, hvorfra publikum kan betragte den metode og teknik, der nøje følges og bevares i produktionen af velin-papir, og som blev anvendt af vore forgængere. Efterhånden vokser efterspørgslen på vor produktion. Og skønt vi ikke havde nogen intentioner i retning af handel, tvinges vi til at udvikle denne del og systematisk øge mængden af papir, der fremstilles efter den gamle teknik. Papiret finder afsætning mange steder. De Bildende Kunstneres Sammenslutning interesserer sig for det, statsarkiverne aftager det for at restaurere de gamle håndskrifter. Museet får mange ordrer fra national- og regionalmuseer. Vort papir nyder anerkendelse i mange statslige institutioner. Produktionen når op på 1000 kg om måneden.

Oversat fra polsk af Hanne Lone Tønnesen

*Papyrusplanter. Lake Naivasha, ca. 100 km NV for Nairobi.
Foto, Ib Friis, Institut for Systematisk Botanik, København.*